

hozza, hozhatja a viszonyok egyéb vonatkozásban jelentkező tisztázatlanságát is. Szerepe lehet ennek a társadalmi méretekben jelentkező elzárkózásban, az embertársak iránti elhidegülésben is.

Ennek bizonyítása átvezet bennünket a nyelvhasználat másik nagy gondjához. Megállapítják, hogy nem tudunk egymással tartalmazsan, funkciósan beszélgetni. Egyértelműen emberi lényegre érintő következtetés, hiszen az emberek közti viszony, az emberi viselkedés leginkább a nyelvi magatartásban, a nyelvi viselkedésben testesül meg. Beszélni és viselkedni ugyanis egyet jelent. A fecsegő, a nehezen oldódó stb. típus természetrajza tárul fel a kötet *Emberi magatartás – nyelvi magatartás* című fejezetében. Az emberi kapcsolatok közé állanak a **k ö z h e l y e k**, mivel ezek mögé rejtőzik aligi funkciók betöltésére vállalkoznak csupán. Hatásos a részfejezet címe is: *A közhelyekről – közhelyek nélkül*. Az elmarasztaló megjegyzések nyelvészeti (leíró és helyenként történeti) értékelések, értékelő megállapítások kíséretében olvashatók. Az olvasó nem csupán elutasító vélekedéseket olvashat, hanem olyan megállapításokat is, amelyek beépíthetők az élő nyelvészet megismert rendszerébe. Ennek következtében válik a műrészlet alkalmassá arra is, hogy a fontosabb nyelvészeti irányokat kijelölje, illetve a beszéd, a nyelvi kommunikáció szabályszerűségeinek megerősítéséhez is segítséget nyújtson. Ezzel párhuzamosan természetesen felvetődnek az élőnyelvi kutatások, a beszédvizsgálatok, a kommunikációs képességek gondjai, konzekvenciái is.

Az állapotrajz teszi lehetővé, hogy szembesüljünk önmagunkkal, és elgondolkozunk azon, milyen teendőink vannak az élőnyelv használatának színesebbé, árnyaltabbá tétele érdekében. A szerzők Rab Zsuzsa szavaival hívják fel a figyelmet e fontos tennivalókra: „Sztórák rezervátumába még íróféle is jószerivel csak akkor lép be, ha egy-egy árnyaltabb kifejezésre szüksége van munkájához. A köznapi nyelvben mintha szgyellnénk gazdagságunkat. Félünk, hogy választékosnak, modorosnak érződik, ha nem csak a mellettünk heverő szavakat használjuk.” (44.) Holott a pontos kifejezés önmagunk megvalósítása.

Mindenképp nagyon tanulságosak és pedagógiai szempontból is jól hasznosíthatók azok a részletek, amelyek a **k ö z h e l y e k** feloldását teszik lehetővé (52–3.). E téma tömör összefoglalása a következő: „A divat egészségtelen burjánzása ellene van az eredetiségnek, beszűkíti a nyelvi gyakorlatot, gátjává lesz a változatos, élettel teli emberi tevékenységnek.” (158–9.)

Szóba kerül természetesen a **durva beszéd**, a trágárság, a trágárkodás is. Pontosan megfogalmazzák annak veszélye, személyiséget torzító szerepe: „A nyelvi durvaság, hanyagság nemcsak viselkedésbeli hanyagságot, durvaságot takar, hanem ki is váltja, ill. erősíti azt. A durva szavak durva szemlélettel öltik be gondolkodásunkat.” (159–160.)

A fentieknek részben természetes következménye az a képzavar, amelyről csakugyan tanulságos elmefuttatást olvashatunk a „*Nekiesik, mint borjú az új kapunak, avagy miből lesz a képzavar?*” című fejezetben. Szó esik továbbá a reklám- és a slágerszövegek nyelvi megformálásáról is.

Mai nyelvhasználatunk friss szemléletű látlete ez a kötet, amely ugyanakkor az újabb nyelvhasználat értékes elemeit igyekszik átmenteni a mindennapi beszédbe, hogy azáltal is teljesebben szolgálhassa az emberek közti kapcsolattartást. A szerzők mértéktartó vélekedése segíti az olvasót abban, hogy felkeltse érdeklődését alapvető eszköztárszerünk gondjai, problémái iránt.

Gondolat Bp., 1985. 287 p.

DR. FARKAS FERENC

Antal Mária–Heller Anna–Pócs Ilona:

HOGY MONDJUK OROSZUL?

(Egyszerűbb beszédhelyzetek)

A könyv szerzői e munkájukkal cselekvő teniakiarással vesznek részt abban a csatában, mely napjainkban nyelvtanulást területén dúl.

A harc igen hasznos indulatokat hozott felszínre. A korántsem kiforrott helyzetben, annyi már mindenki számára érthető, hogy beszélni csak beszélve lehet megtanulni.

Ez pedig igen sokoldalú erőfeszítéseket igénylő szellemi tevékenység. A kommunikatív készség kialakításához nem elégséges a lexika és nyelvtan maximálisan helyes megtanítása.

Az információhiány beszédtevékenységgel való áthidalása ennél sokkal bonyolultabb tevékenység. Ha a beszélő – egyre jobb megközelítésben – azt és úgy tudja elmondani egy adott helyzetben, amit egy anyanyelvű mondana, túllép a szavak grammatikai szabályok szerint való összefűzésén, nyelvi normákat is teljesít.

Szilárd nyelvi ismeretek, a nyelvi normákban való eligazodás azonban csak rendszeres **felidézés**, gyakorlás, alkalmazás, napirenden tartás után alakulhat ki.

A megtanult nyelvi anyag aktivizálására, csi-szolására, frissen tartására, elszigetelt nyelvi környezetben szinte alig van lehetőség. Ennek az ellentmondásnak az áthidalása vezérelhetette a fent említett szerzőket, mikor a „Tanuljunk nyelveket!” sorozatban olyan töteket adtak a kezünkbe, mely 290 beszédhelyzetet tartalmaz.

A „beszédhelyzetek” sorrendje nem témához kötött, biztosítva a váratlan helyzetekre való reagálás képességének fejlesztését. A „Tárgymutató” azonban segítséget nyújt a témakör szerinti eligazodásban is.

A könyv legnagyobb értékének tartom, hogy a bal oldalon elhelyezett magyar nyelvű szövegek szó szerinti fordítása nem köszön vissza a

jobb oldali orosz szövegekben, hanem az adott helyzetre jellemző orosz szóhasználatot tükrözi. Esetenként többféle megoldást is találunk egy-egy beszédhelyzetre, mint ahogyan az élő nyelv is számtalan variánsot produkál.

A megoldások különböző nehézségi fokúak. Társasági érintkezéssel kapcsolatban 79, közlekedés, utcai információkra 53, vásárlás, szolgáltatás 53, szabad időre 52 megoldás közül lehet választani, de a legkevesebb megoldási javaslat is 10 körül mozog (étkezés, étterem, hivatalos szervek – rendőrség, vám, posta, bank, időjárás). Mindenki megtalálhatja a nyelvtudásához, az adott helyzethez legközelebb álló variációt.

Így aztán hasznosan forgathatja ezt a könyvet az alapfokú állami nyelvizsgára készülő, turistaútra induló, külföldi vendégeket fogadó, kiküldetésben részt vevő magyar anyanyelvű, aki már rendelkezik bizonyos fokú orosz nyelvi ismeretekkel.

Elsősorban nekik ajánlják a szerzők a könyvet, de úgy gondolom, hogy a „verejtékekkel” megszerzett nyelvtudás szintentartásához is egyféle segítség ez a könyv.

Általános iskolai nyelvtanításunkban is új szelek fújdogálnak. Tanítványainkkal beszédekészítő modelleket, szituációkat tanítunk. A feladat bonyolultsága jelzi, hogy tanulóinkat csak differenciált munkával lehet maximális teljesítményre sarkallni.

Úgy gondolom, hogy az ilyen feladatokon felnőtt nemzedék – jelenleg az általános iskola 6. osztálya – nyitottabb lesz a „Hogyan is mondjuk ezt oroszosan oroszul?” kérdésre, s bátran adhatom a gyorsabban haladók kezébe ezt a könyvet majd 8. osztályos korukban.

A könyv előde az „Orosz társalgás” (dr. Horváth Miklós–Deák Sándor, Tk., Bp., 1968.), a több mint 15 évvel ezelőtti nyelvi normákat tükrözi.

Sürgető szükséglet volt tehát az orosz nyelvet tanulók kezébe adni egy friss nyelvi anyagot tartalmazó, a jelenlegi mindennapokban való eligazodásban segítő könyvet.

A gyakorlat azt mutatja, hogy az idegen nyelven kérdező szándékát még csak-csak ki tudja fejteni, de a választ már nem érti meg.

E könyv szituációi a legnagyobb eséllyel várható válaszra is megtanítják a tanulni szándékozót. Arany ígasság, hogy a nyelvtanulást elkezdeni lehet, de abbahagyni soha. Rohanó világunkban erre időt szakítani igen nehéz. Ez a könyv azonban nem köt íróasztalhoz bennünket, mindennapjaink elkerülhetetlen „üresjáratainak” várákozás, utazás) hasznos, tartalmas kitöltője is lehet.

Rajtunk múlik, hogy azzá legyen!

Tankönyvkiadó, Bp., 1983.

SÍPOS BÉLANÉ

K. I. Pehlivanova–M. Ny. Lebegyeva:
GRAMMATYIKA RUSSKOVO JAZIKA
V ILLJUSZTRACIJAH
(Izd-vo „Russkij jazik”, Moszkva, 1984.)

Az oroszoktatás egyik központi problémája volt és marad is – a grammatikai anyag igényes, kommunikatív célokat szolgáló elsajátíttatása.

Az utóbbi évek kísérletezgetései – nézetünk szerint – kevés kézzelfogható eredményt hoztak ezen a területen, s a hazai oroszoktatásban néha inkább a látványosabb és gyorsabb eredményeket felmutató, más területek felé irányult sokak figyelve (országismeret stb.).

Kira Iordanovna Pehlivanova és Marija Nyikolajevna Lebegyeva közös könyve, *Az orosz nyelvtan illusztrációkban* egy sajátos vállalkozás eredménye.

A szerzők közül nálunk a bolgár Pehlivanova neve ismert szakmai berkekben, mivel a MAPR-JAL nemzetközi folyóirata, a Russkij jazik za rubeszom hasábjain már 1970-ben és 71-ben kifejtette az orosz esetrendszer tanításának egy rendkívül érdekes és eredményes rendszerét, megközelítési módját (RJaZ 1970/1. 3. és 4. 1971/1. és 3. szám). A hazai oroszoktatás számára nem ismeretlen, ún. horizontális esettanítási rendszert (feldolgozási módot) alkalmazta Pehlivanova már a 60-as években a Bolgár–Szovjet Baráti Társaság tanfolyamai részére összeállított kurzusában, illetve abban a segédkönyvben, ami ezt a címet viselte: Orosz grammatika képekben a bolgár középiskolák osztályai számára (1970).

Mivel – Pehlivanova számításai szerint – a ragozott főnévi alakok százalékaránya a szép-irodalmi szövegekben 30,9%, a tudományos szövegekben pedig 43% (vö.: RJaZ, 1970/1. szám, 42. lap), a bolgár ruszista figyelve elsősorban a főnévragozásra koncentrálná, ami a mi oktatásunkban is „Achilles-sarok”-nak tekinthető. Tapasztalata szerint az analitikus nyelveket beszélők (mint pl. a bolgárok is) igen nehezen sajátítják el egy szintetikus nyelv (amilyen pl. az orosz is) nyelvtani rendszerében az esetrendszert beszéd szinten.

Pehlivanova az orosz esetrendszer tanításában szakít azzal a „hagyományos”, vertikális (3 ragozási típusra épülő) esettanítási rendszerrel, ami az orosz anyanyelvi iskolákban általános és egyedüli oktatási forma, s az ún. *horizontális* esettanítást propagálja. A Lebegyevával összeállított, ábrákkal gazdagon illusztrált orosz grammatikakurzus azért is érdekes és hasznos a magyarországi orosz tanárok számára, mert a reformterv új könyvei közül az új 6. osztályos tankönyvben (Szilágyi Erzsébet–Irina Oszipova–Lőrincz Zsuzsa: *Sag vperjod, Tankönyvkiadó, 1984.*) is ezzel, az 1959-ben „elparentált” módszerrel találkozhatunk, a sehol meg nem indokolt rehabilitáció szellemében...

Hogy országos szinten milyen eredményességgel járható majd ez az út, amit Pehlivanova Bul-